

Carl Gustav krigene varer ca. 4 år, 1657 - 1660.

Det lykkedes for regeringen at sikre sig flere gode officerer udefra. Bl.a. Hans Schack (f. 1609) og Ernst Albrecht von Eberstein (f. 1605). Disse to kom til at spille en væsentlig rolle.

- Dronning Christina af Sverige abdicerer 6/6 1654, samme dag lader Carl den Tiende Gustav von Pfalz, sig krone til konge af Sverige, 32 år gammel. Som ung havde han været sværmerisk forelsket i sin kusine Dronning Christina. Den drøm var håbløs, men den var vel med i billedet, da hun nu valgte ham til sin efterfølger (se også afsnittet om Leonora Christina).

- Efter felttoget i Polen, stod Carl Gustav i Jylland.

30/1 1658, i tindrende sol, red alle de svenske styrker fra Brandsøs kyst, ud på Lille Bælts is. En tur på ca. 10 km. - Fyn skulle indtages.

- Ulrich Christian Gyldenløve var syg af den feber der senere skulle koste ham livet. Både han og Jens von Hadersleben, og tre rigsråder, blev svenskernes fanger.

- Carl Gustav foregav at ville gå med til en mægling, da han selv så, at hans stilling var uholdbar. Hans udenrigspolitiske aktivitet var hektisk, han var villig til at give næsten hvad som helst, til hvem som helst, bare han kunne få ryggen fri, til det danske problem var overstået. Og han måtte videre. - Der blev målt is-tykkelse, - og vurderet vejr i flere døgn, for han ville også marchere over isen til Sjælland!

- Turen gik fra Svendborg til Langeland, - derfra over isen til Lolland, ca. 12 km. Han gik i land omkring Nakskov. - Frosten holdt, og den svenske hær gik over isen på Guldborgsund til Falster, - holdt to dages hvil i Vålse på Falster, - derfra over Storstrømmen til Sjælland, hvor han gik i land 11/2. De svenske styrker indkvarteres dels på Vålse Kro og i Præstegården, dels på Nykøbing Slot.

- Med en styrke på 5000 ryttere og 2500 fodfolk. Lidt nord for Vordingborg mødte hæren de forhandlere, som Frederik III havde sendt til det møde med Carl Gustav, som oprindeligt skulle have fundet sted i Nakskov. De vidste ikke, at han var nået til Sjælland, så af den grund var de danske krav og forslag forældede. Men et møde kom i stand i Vordingborg. Corfitz Ulfeldt var med i forhandlingerne, på svensk side, og selvom det var ham en fryd at skade Frederik III så meget som muligt, så kan han vel næppe have ønsket landets udslettelse, da han jo bl.a. gerne ville have sine godser tilbage.

- Forhandlerne tog tilbage til kongen, for at forelægge ham det foreløbige resultat. Imens fortsatte Carl Gustav mod København, hvor stemningen var trykket. - Nye forhandlinger i Tåstrup, - og den endelige "Panik-fred" blev underskrevet i Roskilde, - hvor Danmark tabte sine skånske besiddelser, og Trondheim Len i Norge.

- Hertugen af Gottorp skulle have sin selvstændige stilling sikret. Det var en aftale at den svenske hær skulle være ude af landet inden 1/5, så Carl Gustav skulle bruge en ny krig, for at få sin hær forsørget.

- Soldaterne plyndrede og raserede overalt hvor de kom frem. - Selvom Danmark havde bøjet sig på alle punkter, og vist sig villig til at komme Carl Gustav i møde, hvor hans krav var bare nogenlunde rimelige, brød han freden. Uden videre lod han de styrker han havde i Tyskland, under Wrangels ledelse, gå ombord i skibe i Kiel, og føre over til Korsør og fortsætte direkte mod København.

- Kongen og Stænderne holdt møder, og nu 1/2 år efter vinterens ydmygelser fra Carl Gustav, opdannede man hinanden til at gøre værdig modstand, og yde de ofre der måtte kræves. Her er det at Borgmester Hans Nansen lover borgernes troskab til Kongen, og Kongen så til gengæld lover visse privilegier. (Se også afsnittet om Stænderforsamlingen.)

- Selvom landet nærmest var i choktilstand, så lykkedes det dog at mobilisere et forsvar, og Carl Gustav opgav at storme, men nøjedes med at belejre København.

- Kong Frederik III var blevet rådet til at forlade byen, men "han ville dø i sin rede" •••

Hans Schack ledede byens forsvar, - han og ULRICH CHRISTIAN GYLDENLØVE gjorde hvad de kunne, for at genere svenskerne under belejringen. - Der var afdelinger af svensk hær over det meste af landet, - dog mest hvervede soldater. De røvede og plyndrede, det gik f.eks. hårdt ud over Køge, Præstø og Vordingborg. -

- Kronborg faldt i svenskernes hænder, og danskerne bad nu Holland om hjælp. De kom, ned gennem Sundet til København, inden de nåede frem, var 400 døde, de blev begravet på Holmens Kirkegård og bag Østervold, Sct. Anna Rotunda. - Svenskerne belavede sig nu på en langvarig belejring, og København måtte regne med vinterkrig. Carl Gustavs lensmand på Bornholm, Oberst Johan Printzensköld, måtte lade udskrive 500 unge mænd til den svenske hær. Øen var svensk provins, og på det nærmeste ruineret og øde. Pesten havde raset hårdt før krigen kom.

- Men "sammensværgelsen i Hasle" opstod. Lederen var præsten Poul Ancher, men senere tider husker Jens Kofoed som folkehelt og frihedskæmper.

8/12 bliver Printzensköld taget til fange under en ridetur fra Hammershus til Rønne, og senere skudt ned "under flugtforsøg". Egentlig var det uretfærdigt, da han ellers havde søgt at skåne øens befolkning mest muligt, og helst ville holde fred.

Budskabet bragtes til København, og frihedsheltene overgav deres ø til evig arv for den danske konge. Der var uro overalt i landet, Svenskerne måtte forlade Als i December. 12/12 prøvede svenskerne at gå over isen, til Møn, - da den atter kunne bære. - Men Landeværnet var på vagt, og holdt vågerne åbne. - Samtidig sendte Holland yderligere 4000 mand hjælpetropper.

- Allerede fra November 1658 begyndte Carl Gustav at trække tropper mod hovedstaden, og København skulle være belejret i månedsvis.

- København blev stormet - natten til 11/2 1659.

Hans Schack var stadig byens kommandant og leder af hele operationen:

- ryttere, fodfolk, hollændere, borgere, - og en lille klat studenter, der senere skulle blive berømmet for deres indsats, lidt uretfærdigt måske, når man tænker på at der var mere end 4000 professionelle soldater på volden. I alt 10.675 på den danske side - kun ca. 200 færre end svenskerne havde. - Gyldenløve skulle ikke opleve denne nat, han var død af feber 11/12 - 58. - Kun 28 år gammel.
- Kampen varede uafbrudt i seks timer, til næste morgen ved 7.30 tiden, hvor svenskerne trak sig tilbage.
- Samtidig gjorde SVEND POULSEN "GØNGE" tilværelsen sur for svenskerne rundt om i landet.
- Men Frederik III var utålmodig, han hørte ikke meget fra Jylland. Svenskerne forsøgte at erobre Langeland, det lykkedes 20/3 1659. Lolland erobrede Carl Gustav selv, 27/3. - Dagen efter tog han Falster, men Nakskov holdt ud, til mad og krudt var opbrugt. - Møn blev taget efter kamp ved Madseklint, det kostede 100 Mønboer livet.
- Carl Gustav forhandlede igen vildt til alle sider: men Holland, England og de store lande forhandlede indbyrdes, bag de to nordiske kongers ryg, hvad der gjorde dem begge rasende. Men England trak stille sin flåde hjem, og Holland havde atter engang svigtet Danmark.
- En modstandsbevægelse rejste sig omkring Kronborgs tilbageerobring, kongen tog levende del i planerne. - Man skulle forsøge at overtale en engelsk oberst Hutchinson og hans 300 hvervede soldater, til et kup på Kronborg. Hutchinson lå i Helsingør og ventede på at lade sig hverve af svenskekongen.
- Den unge præst HENRIK GERNER talte engelsk, så kongen gav ham ordre til at føre forhandlinger. Planen var at samarbejde med de bønder der tvangsarbejdede på Kronborg. Et læs brænde - eller halm - skulle vælte i porten, så den ikke kunne lukkes. Herunder skulle så de 300 mand, - og danske frivillige, - strømme ind på slottet. Men planen blev røbet, og LORENZ TUXEN, kgl. Ridefoged på Hørsholm blev fanget, men slap væk. HANS ROSTGÅRD, Ridefoged ved Kronborg Len flygtede, og gik under jorden. HENRIK GERNER, kom i fængsel på Kronborg, og blev dødsdømt. Han blev dog endelig frigivet, efter at hans kone havde betalt alt hvad hun ejede. Henrik Gerners lænker hænger i Birkerød Kirke. Han blev siden en højliterær og meget levende skribent.
- Imens bølgede uroen stadig rundt om i landet. De hjælpetropper der i September 1658, med Fr. Wilhelm af Brandenburg i spidsen rykkede op i Jylland, havde pest med sig, og året 1659 er kaldt "skæbneåret" -
- Frederik III kunne ikke forstå, hvad de allierede hære bestilte så længe i Jylland, udover at plyndre jyderne. - Men hæren havde jo også pest! - Endelig ved hjælp af den hollandske flåde, kunne Hans Schack befri Fyn, og han nåede Odense 9/11 1659. - 14/11 fulgtes; han med Eberstein mod Nyborg, hvor de mødte den svenske hær ved Juelsberg, med bl.a. GENERAL GUSTAV OTTO STENBOCK. Det endte med sejr for Danmark og dets allierede. I fjorden lå den Dansk/Hollandske flåde under ledelse af Henrik Bjelke, og admiral M.A. de Ruyter. 12/2 1660 døde Carl Gustav, og man forhandlede fred med England og Holland. De øvrige trak sig ud af forhandlingerne, og opnåede aftaler med

hinanden indbyrdes. - Trondheim Len og Romsdal blev ved Norge, Danmark havde tabt de skånske provinser. Freden trak dog i langdrag, og først 29/5 1660 kunne freden underskrives ved HANNIBAL SEHESTED' s dygtige mellemkomst.

Henrik Gerner, frihedskæmper; f. 9. 12. 1629 i Kbhvn., d. 14. 5. 1700. Ubøjjelig under fængsel og tortur på Kronborg i svenskekrig en 1659.

CARL GUSTAV KRIGENE

- ALMENT. -

Danmarks gamle middelalderslotte fik deres dødsstød under Carl Gustav Krigene. - Riberhus, Kalundborg, Nyborg, Vordingborg o.s.v. - De var til dels forfaldne men nu gik de til grunde. Tagenes bly og kobber blev flået ned, tag- og gulvbjælker brækket ud, og brugt til palisader eller andet, gulvfjælene og dørene var også brugelige. Vinduerne blev slået ud for blyets skyld.

Mange borger huse blev behandlet på samme måde, talrige huse blev revet ned, - og enten flyttet, - eller brugt til materialer.

Mange huse blev brændt af, det samme skete for hundredvis af bøndergårde.

I kirkebøgerne meldes om stigende dødelighed, om det var krig, pest eller en naturlig død, nævnes ikke ved hvert navn, men der er flere smertelige korte beretninger i kirkebøgerne.

- Danmarks mere end 200 år gamle ret til oresundstolden, holdt sig helt frem til 1857.

EN STOR FAMILIE

Meddelelsen om, at den amerikanske viceudenrigsminister Kenneth Dam i morgen vil besøge sine forfædres ø i 2½ time, har udløst en febril slægtsforsknings-aktivitet. Revnende af stolthed noterer Bornholms Tidende:

- Hvis vi går tilbage til Adam og Eva, så er vi jo alle sammen i familie. Men helt så langt behøver vi nu ikke at gå for at komme til den overraskende opdagelse, at gårdejer og landbrugsminister Niels Anker Kofoed, Knarregaard i Ibsker, er i familie med den amerikanske viceudenrigsminister Kenneth Dam. Vi skal seks slægtled tilbage, og så viser det sig, at d' herrer ministre har en fælles tip-tip-tip-oldefar.

Den fælles stamtavle omfatter også den bornholmske revolvermand Jens Kofoed, der den 8. december 1658 skød den svenske kommandant Printzenskiöld. Hvilket regnes for den mest afgørende begivenhed i Bornholms nyere historie. De to ministre nedstammer med andre ord fra en terrorist. Skal man tro den bornholmske presse, er en betydelig del af den bornholmske befolkning i slægt med viceudenrigsministeren og hinanden. I morgen bliver det måske bevist, at det var bornholmerne, som opdagede Amerika!

Jens Kofoed, frihedskæmper; f. 3. 11. 1628 i Rønne, d. 23. 5. 1691. Lod Bornholms svenske landshøvding skyde og rejste et folkeoprør, som sikrede Bornholm for Danmark.